

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Kasilde Aginaga Barinagarrementeria

*Markina-
Xemein,
Bizkaia
(1916-2012)*

Aurkibidea

Biografia

Okerra kalean jaio zen 1916. urtean. Gurasoak ere markinarrak zituen: aita etxe azpian tailerra zuen zapatari ezaguna eta ama Urberuaga auzoko Belaustegi baserrikoa. 8 urte gaz joan zen eskolara, baina 11 urterekin "Erromonaneke" janari-dendan hasi zen lanean eta bi urtez egon zen bertan. Primo de Riveraren garaian, 7 urte zituela, galarazita zeuden mezuak, ezkutuan pasatzen zituen. Gerra aurretik hasi zen Esperantza lantegian lanean, eta 43 urtez egon zen bertan, azken 25 urteak zentralitan. Amak 'Euzkadi' egunkaria saltzen zuen. Aita kartzelan izan zuen eta zekien guztia kontatzeko biluzarazi egin zutela kontatu digu Kasildek; ondorio psikologiko latzak utzi zizkion eta handik gutxira hil zen. Familia abertzalekoa izaki, batzokiko Emakumeen Batzako kidea izan zen eta 1938. urtean Bilboko Orue txaleteko kartzelan hartu zuten preso. Epaimahai militar batek epaitu eta urte bete eta hilabete bateko zigorra ezarri zioten; azkenean, 6 hilabete eta egun batekoa bete zuen. Mutil-laguna ere gerratearen ondorioz galdu zuen, gerran zauritu eta gerraostean, ezkontzear zeudela, hil baitzen zaurien ondorioz. Gerra Zibilak erditik ebaki zuen emakumea dela dio.

Zintak

MAR-012

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Data:** 2011-11-15
- **Iraupena:** 64 min

- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Transkribatzailea(k):** Garcia Lartitegi, Miren - Larrañaga Gisasola, Xabier

MAR-013

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Data:** 2011-11-15
- **Iraupena:** 27 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Transkribatzailea(k):** Larrañaga Gisasola, Xabier

MAR-017

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Data:** 2011-11-21
- **Iraupena:** 63 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

MAR-018

- **Proiektua:** Lea-Artibaiko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiolea, Nerea
- **Data:** 2011-11-21
- **Iraupena:** 85 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

MAR-069

- **Proiektua:** Ahaztuen Oroimena
- **Elkarrizketatzailea(k):** Bereziartua, Aitor - Ibarzabal, Patxi - Unamuno, Alberto
- **Data:** 2011-01-01
- **Iraupena:** 112 min
- **Euskarria:** Bideo digitala

Pasarteak

1. 11 urtegaz dendan lanean

- **Erref:** MAR-012/004
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:03:44. **Bukatu:** 00:05:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Umetako lanak

Laburpena:

<p>Eskolara zortzi urtegaz hasi zen 11 zituela neskame lanetan hasi zen bere kaleko janari-denda batean. Egunean erreal bat eta mantenua irabazten zuen. Bi urtez lan egin ostean eskolara bueltatu zen.</p>

Transkripzioa

- Bueno ba heltzen zan domekie. Ni zortzi urtegaz hasi nintzen eskola juten eta hamaika urtegaz krixeda nenguen, neure kalien, jateko kontuko denda baten ta ein nitxuzen urte bi, "dependienta", eta zan: egunien erriel bat irabazten neban "venticinco centimos de peseta" ta "mantenido". Goxien juten nintzen, etxien eitxen neban lo, juten nintzen zortziretan ta eurek bizi zirenez bertan etxien, ba dendie zabaltzen eben /zabaltzeben/ zortziretan ta nik eitten naban dendie garbittu, losie garbittu ta, gero armozau. Oseake, nik neukezan armozue, bazkarixe, merixendie ta aparixe: "mantenimiento y un real al día"; ta aitxai erun notsezanien hogeta hamar erriel esan osten /esosten/, gure aitxan juramentu zan: "mekauen la sarten", "hau de diru pillue ekarri ostezune umetxue". Bueno, danak eitxen eban falta. Gaur diruai ez jako /etxako/ emoten balorerik, ez jako /etxako/ larrei emon biher, ta hoixegaitxik sekulo ez daukeu txakur txiki bat e, baiña diruai be beitu ein biher jako /bijako/ osasunai leiñtxerik ta dana. Bueno, urte bi ein nitxuzen eta hasi nintzen barriro eskola. Osea, nik dakidan eskolako kontue da lau urtekue; oin, irakurtie asko gustetan jate ta ez dot pentsetan falta handirik eukiko dotenik /eukikotenik/, ze preguntetan dakit e!

2. Esperanza 43 urtez

- **Erref:** MAR-012/005
- **Iraupena:** 0:01:03. **Hasi:** 00:05:34. **Bukatu:** 00:06:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Armagintza

Laburpena:

<p>Esperanza lantegian 43 urte egin zituen. Gerra aurretik hasi zen lanean, baina gerran frontea hurbil zegoenez Zamudiora eraman zuten lantegia.</p>

Transkripzioa

Nik hor fabrikan ein nittuzen berrogeta hiru urte... Bai, berrogeta hiru urte. Sartu nintzen hamabost egunako, bihera pixkat aurreratzeko. Ta "Geratuko ziñake?", "Ba, bai". "Geratuko ziñake?", ta ein nittuzen ixe bost urte. Etorri zan gerrie. Eta gerriaz Santanderrerutz jun biher izen genduen, ze hamen ezin leixen biherrik ein ta. Hau fabrikiau erun eben /eruben/ a Zamudio, ze hortxe berton geunken frente bat eta. Hortxe bat, eta Kalamuan beste bat. Markiñe euen... "dieciocho de julio" hasi zan gerrie, eta San Migel egunien hasi zan Markiñen ya.

3. Sabino Aranaren ogerlekoa

- **Erref:** MAR-012/006
- **Iraupena:** 0:01:25. **Hasi:** 00:06:37. **Bukatu:** 00:08:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Abertzaleak

Laburpena:

<p>Bere etxean Sabino Aranak bere aitari emandako ogerlekoa zuten. Hauteskunde batzuetako aktak jasotzeko bere aita aukeratu zuen eta orduan eman zion.</p>

Transkripzioa

Nire aitte zan kristiñau ona ta abertzale ona. Gure etxien ezautu dot nik bost pezetako ogerlekue esaten jakona, honakotxe diru ziderrezkue, Sabino Aranak, haretzek emonda.

Botaziño batzuk egon zien ta haxe aktie eruteko aitte elejidu eban, beste batzuen artien, aitte. Hogeta lau urte eukezan orduen nire aittek. Eta bueltan etorri zanien, haxe ogerlekue emon otsen /emotsen/. Ha ogerlekue gorde zan gure etxien, bueno, erlikixie lakotxie, neuk be ezautu neban ta.

Egun baten, gerrie pixkat amaittu edo ein zanien, esan eusten /esausten/ gizon batek eze: "Miren Kasilde, zuenien bazan ba ogerleko ziderrezko bat Sabino Aranak aittai emondakue?" ta "Bai", "Harek gaur balixo handixe dauke". Baiña nire aittai zorrak, "la deuda", billurre emoten otsen /emototsen/ eta, noz edo noz, gastau ein biher izen eban.

4. Zekiena esan zezan biluztu zuten aita

- **Erref:** MAR-012/007
- **Iraupena:** 0:01:19. **Hasi:** 00:08:02. **Bukatu:** 00:09:21
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Gerra hasieran, bere aitak epaitegira joan behar izan zuen, batzokiko presidentea zein zen jakin nahi zutelako. Ez zuenez ezer esaten, biluztu egin zuten. Ondorioz, ondorio psikologiko larriak jasan zituen eta handik gutxira hil zen 64 urte zituela.</p>

Transkripzioa

Gerrie hasi zan ba Markiñen, eta egun baten etorri ei zan gizon bat zapaterixako bentanaa, ta esan ei zotsen /eixotzen/ eze: "Jose Andres, zeretik najatok, juzgautik najatok, eta esan jostek heuk buelta bat eitteko". "Ene" esan ei zotsen gure amak, buruko pañelodune zan, baiña argixe, e! "Zer esan biher dau /bidau/ ba, edo zer pasau...", "Ez, Batzokiko presidentie nor dan jakin nahi dabe". "Ta zeuk zer esan dozu /esazu/ ba?", "Nik neure eretzixe emon dot /emot/". Amak esan ei zotsen: "Aitte, ez dozu gero berbaik atako!", ta "Ez!".

Jun zan, ta klaro, aittek, ba, "Ez" ta "Ez" ta "Ez". Berrizko gizon batek esan ei zotsen guardia zibillei: "A estos que se obstinan en decir no, ya saben la manera de hacerles cantar". Ta billuztu ein eben /eiben/. "Un hombre de comunión diaria, verse delante de tanto... desnudo. Fue perdiendo la cabeza". Eta handixek hillabete batzuetan, hirurogeta lau urte gaz, hil jaten aitte.

5. Atxilotu eta kartzelarainoko bidea

- **Erref:** MAR-012/008
- **Iraupena:** 0:01:43. **Hasi:** 00:09:21. **Bukatu:** 00:11:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Bere aita hil eta handik hilabete eta erdira, atxilotu egin zuten Zamudion, Esperanza lantegia bertan egon baitzen sasoi hartan. Atxiloketa momentutik Orueko txaleteko kartzelara eraman zutenekoa kontatzen du pasarte honetan.</p>

Transkripzioa

Aitte hil eta hillebete t'erdire detenidu niñuen Zamudixon, ta erun niñuen, guardia zibil biren erdixen, erun niñuen. Ni jente askok ikusi niñuen, trenin pasau zienak, ezaunek eta. Ni trankil niñoien. Baiñe, Sondikerutz hartu gendunien, billurre sartu jaten, ze Sondiken berotu eitten eben /eitteben/ eta. Bueno, han itxi genduzen lehenengoko guardia zibil parejie ta beste pareja batek ta soldau bat. Urten gendunien kuarteletik esan osten / esaosten/ soldau, bueno, guardia zibil gazte batek: "Yo a ti no te llevaría ahora a Bilbao. Te pegaría un tiro y te dejaría aquí en la cuneta". Esan notsen: "Oiga, ¿qué le he hecho yo a usted para que me hable así?" Ta harek soldauek begitzen osten /begitzosten/ esaten: "Cállate, que éste es malo...". "Pues por vosotros estoy yo sin mi mujer". "Ahora, por ejemplo no, pero estuvo dos meses de recién casados sin la mujer". "¿Pero yo qué culpa tengo si fueron ustedes los que sacaron la guerra?" Bueno. Eta neukezan Bilbon sei guardia de asalto, kamioneta baten, ta erun niñuen "al chalet de Orue".

6. "Emakume, nacionalista, propagandista, abanderada, peligrosa e indeseable"

- **Erref:** MAR-012/009
- **Iraupena:** 0:04:56. **Hasi:** 00:11:04. **Bukatu:** 00:16:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Bilboko Orue txaletean, kartzela jarri zuten eta Kasilde bertan espetxeratu zuten. "Emakume, nacionalista, propagandista, abanderada, peligrosa e indeseable" izateagatik epaitu zuen epaimahai militar batek. Urtebete eta hilabete bateko zigorra ezarri zioten; azkenean, kartzelan bertan ezagutu zuen senitarteko bati esker, 6 hilabete eta egun batekoa bete zuen. Kartzelan inori kalterik egin barik bizitzen ahalegindu zen.</p>

Transkripzioa

-Txalet bat zan, hango uzabak urten ein biher izen eben /izeben/ eta ipiñi eben "Prisión de Mujeres". Bueno. Ataa giñuezan hiru edo lau andrazko ofiziña batzuk garbitzeko. Urten osten /urteosten/ juizizuek. Juzgau niñuen "Tribunal Militar, en María Muñoz", hantxe behe aldien, Bilbon behe aldien.

Jarri nintzen lau mutillegaz. Ta harek mutillek euken: Bilbo bonbardeau eben eneruan lauen, eta handixek denpora gitxire ein eben /eiben/ "asalto a la cárcel de Larrinaga, Cabo Quilates, Ángeles Custodios", enfin, eta ein eben hilketa handi bat, ez da deretxoik. Bien! Harek hoixe akusaziñuoi euken. Ta eurek esan eben /esaben/ "que ellos, a esa hora, estaban jugando al fútbol en la campa de Basarrate, que la campa Basarrate está en Santutxu". Deitzen dotse /deitsotze/ baitte be, "La Campa del Muerto".

"Casilda Aguinaga! Emakume... Nacionalista, Emakume, Propagandista, Abanderada, Peligrosa, Indeseable!" Bueno. Sartu zien delibereta, ta urten eben, ta harek lau mutillek libre, ta ni "un año y un día".

- Kartzelara.

- Bai. Baiñe sartu nintzenien ipini niñuen salaik onenetaikuen, ezta? garbitxua giñoiezelako edo. Ni luto huts-hutsaz, baltz-baltz, rubixa-rubixie, hogeta bi urte... ta etorri jaten andra bat, ta esan osten eze (bueno, erderaz ein gendun baiñe): "Nungue zara?" esan osten. "Ni, Markiñekue". "Ene, neu be Markiñeko jatorrizkue naz. Nik lehengosiñak neukezan Markiñen. Bati Martina jakon izena... edo jako". "Ene, neure ama be Martina da". "Ni naz Arakistain". "Ene, neure amak be bigarrena Arakistain dauke". Ta zien lehengosiña karnalak, ha andrie ta nire ama lehengosiña karnalak, neba-arreben umiek. Ta, bueno, ba, egon giñen berbetan, ta esan osten, eze: "Beittu..." Gero urten osten /urtesten/ juizixuek, ezta, ta esan osten eze: "Neure lobiai deittuko dotset. Nigaittik ezin izen eben ein ezer, ez ekixelako nun nenguen, baiñe deittuko dotset /deittukotset/ neure lobiai, abogaue zan ta, ta haretxegaz berba eingo dozu". Ta halantxeik arratsalde baten etorri ein jaten. Ta egon zan... baiñe sinpatikuau ezin, e! Ta esan osten: "Mira por donde, sin saber tengo familia en Markina". Ta haretxek bihera eindde, beste txapelgorri karlista bat eta falangista batek be ein eben berba, konportamentu ona euki nebala ofiziñak garbitzen, eta sei hillabete eta egun batera bajau osten kondenie. Ta, bueno, bete neban neure kondenioi, ta etxaa! Aitte hil zan hirorogeta lau urtegaz. Etxera sartu zanian amai esan ei otsen /eixotzen/: "Ama, billuztu ein nabe". Haretxek, billuztu biherrak... Eske, zu, zeu ointxe billuztuko ziñake hamen, iñon aurrien? Ez! Erun ziñeke eskote bat nahi dozun lekuraiño, baiña billuztu ez, ta gaiñera jo be ein eben /eiben/, e. Galdu gendun aitte, ta nik neukezan hogeta bi urte.

Oruen, kartzelie izen arren, nik kondukta ona euki neban. Ze, ahal dala, ondo ein biher dozu /biozu/. Ez daukezu zetan egon beti, esaten dana Markiñen, esaten dana, ipurdi garbitzen egon, baiñe, ahal badozu, kalteik ein barik bizi biher da /bide/.

7. "El palomar"en 11 egun zigortuta

- **Erref:** MAR-012/013
- **Iraupena:** 0:02:25. **Hasi:** 00:29:20. **Bukatu:** 00:31:45
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Kartzelan 11 egun zigortuta egin zituen "el palomar" deitzen zioten tokian. Bera eta beste bi zigortu zituzten.</p>

Transkripzioa

Jagi goxien... bueno, guk ein genduzen hamaika egun, kastigaute, "en el Palomar". Beittu, hondiño bizi zan nire ama, ni kartzelan nenguela, eta egun baten abixau osten, ba, bisitteta etorri biher ebala /bibala/. Bilbon bizi zan nire aizta bat, ezkonduete, eta haretxegaz etorriko zala. Euezen gernikarrak, lehengosiña bi euezan, Fidela Izagirre... ta bestie ez dakit zelan zan. Ta urten genduen, ba, jakitta ya zer esaten oskun /esatoskun/ edo. Baiñe Larrinagatik etorten zien Oruera, han barriketaldixek eitta, "un funcionario"... euren jakingo eben ze konbersaziño eitten eben /eitteben/, ze presa bi be hantxe egoten zien ta. Juakina Goitia, arratixarra, demoniñue baiño txarra zan ta... Hantxe hirurok, ta esan eban /esaban/ gernikarrak: "Nik dauket tiñu ona. Ointxe bota txistue, ta hor zerak dauken bolitxie apareauko neuke". Bota eban txistue, ta efectivamente! Barre! Ta horretan entzuten dot /entzutot/ atzeko atie, krixeden atiek euen txirrii eitten ebana /eittebana/. Begittu dot atza, ta Juakina Goitia! Etorri zan, kolpe osten, esan osten eze: "¿Quiénes han sido las otras?". "A mí ya me ha cogido. Yo no tengo por qué decir quiénes han sido las otras". Bestik sartu zien koltxoien, ta nik ikusten neban gernikarran abarketa zurixan musturre. "¿Qué hacías aquí?". "Pues nada". "Pues me tienes que decir quiénes han sido". "No, yo no". Ta ikusi eben lez hain gogor geratu nintzela, bixek urten eben /urteben/. Bestie zan Deustukue. "Hemos sido nosotras". Esan otsen Gernikakuai: "Fidela, con el buen comportamiento que tuvieron la vez anterior, y hoy escuchando". "No, no estábamos escuchando. Queríamos saber si venía mañana la madre de Kasilde. Y punto!".

8. Kartzelatik kartak hankartean atera

- **Erref:** MAR-012/014
- **Iraupena:** 0:01:41. **Hasi:** 00:31:45. **Bukatu:** 00:33:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Kartzelatik irten zenean, hainbat karta atera zituen hankartean ezkutatuta. Horrelako lekuetan asko ikasten dela dio.</p>

Transkripzioa

Baiñe hantxe be konportamentu ona. Ta urten nebanien, batak eta bestiek: "Zu, hauxe kartiau..." ta "Zu, hauxe kartiau..." ta... Bai. Azkenien, zeraz, hillekuekin banengo lantxek, ipini hortxe ta hortxe ata nittuzen nik hainbeste karta. Zerak esan osten /esausten/, kartzeleriek esan osten eze (fea...): "Kasilda, espero que no saques nada de la cárcel". "No, ni me han ofrecido". "Si supieras bien que hasta en los sobacos llevaba...". "Bien, confío en tí". Ata, eta danak entregau ahal izen nittuzen, karta danak. Handixeik denpora zatire, egon zien, Urberuaga da hamen, balnearixue izendako bat, hortxe egon zien presuek: extranjeros, bertokuek... danetaikuek. Eta autobusien nun ikusten dot doña Mariana. Ta jun nintzen saludeta. Esan osten eze: "Uy, cuánto te agradezco. Ven a Urberuaga". Jun nintzen Urberuagara, ta hantxe bixok merixendau genduen. Baiñe nik haren borondate onaz arobetxau neban neure koñeta baten lehengosuai ta beste mutil bati zeozertxu emotie. "Osea que, confió en mí. No sabía el

cargamento que saqué". Ze holako lekuetan ikesi eiten dozu /eitxo zu/ gauzak eitten, ezta? Norberak be nahiko eban, ta ba beste batzuk be bai.

9. Kartzelako baldintza eskasak

- **Erref:** MAR-012/019
- **Iraupena:** 0:02:53. **Hasi:** 00:41:21. **Bukatu:** 00:44:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa
- Politika » Jarrera politikoak » Emakumeak politikan

Laburpena:

<p>Kartzelan, lurrean zeuden koltxoietan egiten zuten lo. Zigortu zituztenean, 3 zigortuek elkarri helduta egiten zuten lo. Jatekoa eskasa zen, ur zikinagaz egondakoa. Han ez zegoen higienarik, ez baitzuten ia urik. Markinako batzokiko emakumeen taldean egon zen.</p>

Transkripzioa

-Lehen Oruekoa kontau dozunien, han zelan eitten zenduen lo, edo ze jateko edo?

-Han koltxoietan, lurrien. Ta kastigau giñuezanien, hor, esan dotsut, gernikarrak eta kastigau giñuezan hirugarren habitaziñora. Hantxe, San Frantziskoko ta inguruko pertsona koittauk, nahikue desgrazixe da euren gorputzek emon biher izetie, ezta? Hantxe kastigau giñuezan. Eta nik neuken koltxoi zabala. Ta ein genduen eskillara-buruen ipini, ta alkarri holantxeik kolpeta eitten genduen lo. Ta jan... platertxuaz juten giñen, burduntzalikada bat... de agua sucia. El caldo, agua sucia! Bufo! Baiñe bueno.

-Ze higiene klase edo?

-Urik ez geunken. Oseake, ekarten eben balde bat, ontzi bat, eta poto bategaz eitten zan lababuetara bota, han garbittu, ta gero ha beste poto bata, haregaz behiek garbitzeko. "El fregau con agua sucia". Andratxu bat euen, ume bategaz. Hantxe eskatu otsen bati: "Oye, me darías algo y te limpio yo la habitación?". Pentsau: "Le voy a hacer un favor a esta pobre mujer". Ta esan notsen ze: "Oye, mira, yo te puedo dar también una peseta si me friegas la..." "Encantada!" Umie euken ta hari jaten emon biher jakon. Halantxeik, urik ez geunken. Asike, "la limpieza brillaba por su ausencia".

-Zikinkerixe, zorriek, ardixek eta?

-Guk ez gendun euki zorriik. Ardixek be pentseten dot billurtu eitten genduzela! Eta bueno, ha be probau genduen ta beste gauza batzuk be ikusi doguz.

-Zu emakumien taldien ibili ziñen?

-Emakumien taldien... Batzokixen? Bai! Ta bihera ein, bueno...!

10. Gudariei arropak atontzen batzokian

- **Erref:** MAR-012/021
- **Iraupena:** 0:02:36. **Hasi:** 00:44:33. **Bukatu:** 00:47:09
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerran hildakoak eta zauritutakoak
- Politika » Jarrera politikoak » Abertzaleak

Laburpena:

<p>Bere gurasoak domekero joaten ziren batzokira; edozer behar zenean, han egoten ziren. Frontean egon ziren gizonak arropak garbitzen eta atontzen aritu ziren. Orduan ezagutu zuen bere mutil-laguna; baina, ezkondu aurretik, hil egin zen gerrako zaurien ondorioz.</p>

Transkripzioa

-Gu domeketan, nire aitek eta amak... Aitte domeka guztixetan, lehen beste kafe batera juten zan, domeka guztixetan, baiña zeozer bazan, Batzokire. Hamen frentie euki gendunien, negue izen zan euritsue. Eta etorri ziren mutillek, hondatute, hortixik, Kalamutik. Ta ensegida deittu eben: "Kasilde -bixkorra izen naz, e! gaur ez, baiña bixkorra izen naz-, Kasilde, beittu, gudarixek etorri die, danak hondatute urez. Ta ia. Esan amai". Ta nire ama ta beste batzuk Batzokire. Eta ni etxeik etxe erropie batzen. Batzuk esaten osten: "Ene, pasadetako daukeu", "Ene, plantxetako daukeu". Ez, baiña Batzokixen egingo dogu /eingogu/. Eta holantxeik kendu geuntsezan erropa bustixek ta ipini genduzen erropa sikuekin. Holantxeik ein gendun bihera. Ta orduntxe topau neban hortxe dauen nobixue, gudarixe. Urte bixen ikusi giñen, gitxi, klaro, frentien euezan ta. Eta ezkontzeko berba eindde be gengoan, baiña lau hillabete aurretik hil ein jaten. Biherbada Jangoikuek esango eban: "Horri ganorabakuoi hoba nik mutille kentzen badotset".

-Gerran hil zan?

-Ez, gerra ondoren. Bixotzan onduen ei auken /ixauken/ metrailla zatitxu bat. Baiñe, bueno. Mutil ona, ona... Nitzako ez da egon besteik. Agertu die halako edo honako, agertu die, baiña ez, nitzako haxe!

-Nungoa zan bera?

-De Cruces.

-Ez zendun gure izen beste nobixorik?

-Ez! Nitzako haxe. Y punto! Lantzin behin esaten dotset: "Vaya faena me hiciste. Pero bueno, soy feliz!"

11. Primo de Riveraren diktaduran mezuak barruko arropetan ezkutatuta

- **Erref:** MAR-012/023
- **Iraupena:** 0:01:48. **Hasi:** 00:55:22. **Bukatu:** 00:57:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra aurea » 1923-1931: Primo de Rivera

Laburpena:

<p>Primo de Riveraren diktaduran (1923-1931), batzokiko isileko kontuak prestatzen zituzten eta bere lehengusinak (Euzkadi egunkarian idazten zuen Etek) barruko arropetan ezkutatzeko zizkion mezu horiek Garbiñe izeneko bati emateko. Primo de Riveraren diktadura (1923-1931) hasi zenean, bere gurasoak negarrez ikusi zituen hainbat gauza erre behar izan zituztelako. Diktadura gogorra zetorrela eta dena erretzeko agindua jaso zuten Euskadi buru batzarretik.</p>

Transkripzioa

Beittu, nire umetako denporie esango dotsut. Eta oin noie, osta be, Batzokiko konture... Nik ikusi nittuzen... Primo de Riveran diktadurie etorri zan hogeta hiruen, ta amaittu zan hogeta hamaikan. Ta ni, txatxala handi bat... Eta nire lehengosiña bat, Ete, Euzkadixen idazten eban, neska balixokue, txeposie, belaunien tumorrak urten eta hankie ebagi ein biher izen otsen /izotsen/. Zan neska argixe.

Hak, mezetatik etxerutzien, gure aittai esaten ei otsen: "Bieldu gero umie, biher bat ein biher doste /bioste/ ta". Harek prestetan aben ixileko kontuek, Batzokiko ixileko kontuek. Esaten osten /esatosten/ eze: "Ia amak zelako barruko erropie ipini dotsun". "Bai, baiña ez da jai egunetakue, e, astegunekue da". "Bai, baiña astegunetan be zuri amak gauza politte". Neu konturetu barik, atzien edo dana dalakuen, papeltxue.

"Oin jun Garbiñena -Garbiñe zan beran lagun bat- eta erakutsi amak zelako erropie ipini dotsun". Zazpi urtegaz, bueno...! Sugelingerak baiño bixkorra pasetan nintzen. Han kentzen osten papela. "Yo era el enlace. Yo era Miguel Strogoff, el correo del Zar".

12. 1932.eko Aberri Eguna

- **Erref:** MAR-012/024
- **Iraupena:** 0:01:46. **Hasi:** 00:57:10. **Bukatu:** 00:58:56
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Bestelako kontuak » Irudiak grabatzen
- Politika » Jarrera politikoak » Abertzaleak
- Politika » Gerra aurea » 1931-1936: II. Errepublika

Laburpena:

<p>1932. urtean, Bilbon ospatu zen lehen Aberri Eguneako argazkia erakusten du. Sekula ez ei da horrelako Aberri Egunetik egin.</p>

Transkripzioa

-Eta nik, diktadurie zertu zanien, aitte ta ama negarrez ikusi nittuzen, Sabino Aranan gauza batzuk erretan. Ze Euskadi Buru Batzarrekuek abixau eben Batzokixeta ahal zan guztixe erretako, ze gogorra etorrela-ta. Baiñe mantendu ein zan, haretan zazpi urtietan mantendu ein zan. Ta ez da sekule eingo Aberri Egun ederrarik Bilbon ein zana baiño. Hortxe na argazkixen aittaz eta amaz.

-Erakutsi neike erretratue?

-Bai! Zelan ez? Pozik gaiñera! Aitte eta ama ta ni baserrittar jantzitte.

-Zer da, Primo de Riveran sasoi en edo gero? Ze urtetakoa da hau?

-Hori mille bederatzirehun ta hogeta hamabikue, Aberri Egun egunekue da hori argazkixoi. Gero hamentxe ortu baten atataikue. Sekule ez da eingo, ez da ein, Bilbon lako Aberri Egunik. Haxe zan ba, gauzie... Etorri zan gero gerrie. Klaro, honek eskumetarrok ezin eben ikusi abertzaletasune gerua gora joienik, eta ata eben gerrie. Ta bueno, gerran zer ein eben? Hil, hil ta hil.

13. Aitaren zapatari-tailerra

- **Erref:** MAR-013/001
- **Iraupena:** 0:00:44. **Hasi:** 00:00:00. **Bukatu:** 00:00:44
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Industria motak » Zapatagintza

Laburpena:

<p>Bere aita zapataria zen, konpontzeaz gain berriak ere egiten zituen.</p>

Transkripzioa

-Zure aitek dendie edo euki eban?
-Ez, zapaterue, konpontzaillie zan.
-Eta nun euki eban?
-Etxien behien. Oseake, tallertxu bat euken hantxe. Eitten be bai, e? Nik gure Jaunartzeko zapatak aitek ein ostezan, ta esan osten han andra batek: "Zapataik polittenak, Kasilde Zapaterukuek".
-Ordun etxe azpixon euki eban?
-Bai, etxian behien. Gu bigarrenien bizi giñen, ta behien euken zapaterixie. "Remendón, pero también hacía, eh?"

14. "Cara al Sol, al Sol que más calienta"

- **Erref:** MAR-013/005
- **Iraupena:** 0:01:07. **Hasi:** 00:03:47. **Bukatu:** 00:04:54
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Herriaren nortasuna

Laburpena:

<p>Bere ustez Gipuzkoako euskararik politena Tolosakoa da eta Bizkaikoa Markinakoa. "Cara al Sol, al Sol que m´s calienta" abestia kantatzen du, beste Cara al Sol abestiari burla eginez. "Cara al Sol, al Sol que m´s calienta" asko dagoela dio.</p>

Transkripzioa

-Euskerie, beittu, Gipuzkuen Tolosa eta Bizkaixen Markiñe, euskeraik polittena, garbixena.
-Baiña, diñot, galazotie.
-A, bai! Galazo, galazo. Egun baten, bueno, horrek izeten die, esaten dana "Cara al sol, al sol que más calienta". Lehengunien bati hoixe kantau notsen: "Cara al sol, al sol que más calienta, me puse el gorro antes de ayer. Me hallará la muerte si me llega, sentado en un café". "Eso ya era de guasa, de lo que cantaban los estos... Hay mucho cara al sol, al sol que más calienta. Y eso no me va. O eres, o no eres. Y punto!"

15. Urraca Pastor Markinako karlisten 'Círculo Tradicionalista'n

- **Erref:** MAR-013/006

- **Iraupena:** 0:02:20. **Hasi:** 00:04:54. **Bukatu:** 00:07:14
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Karlismoa, liberalismoa

Laburpena:

<p>Primo de Riveraren diktaduran karlistak Círculo Tradicionalistan batzen ziren. Behin Urraca Pastor buruzagi karlista etorri zen bertara eta Kasilde eta beste batzuk ere joan ziren hura entzutera. Handik irten eta "Emakumes de Markina todas unidas formaremos un grupo bueno que podamos gritar: Gora Euzkadi askatuta!" oihukatu zuten.</p>

Transkripzioa

-Hemen zer egon zien, han sasoien, Primo de Riveran sasoien, karlista asko?

-Bueno, bai, karlistak be baeuken euren zentruen, baeuken. "Círculo Carlista". Tradicionalista! "Círculo Tradicionalista". Han be etorri zan Urraca Pastor, "a hablar a los suyos". Ta gu, lau-bost neska, tipi-tapa, "a escucharle a Urraca Pastor". Haren amaixe izen zan: "Margaritas del campo, margaritas de la calle, todas enlazadas formaremos una guirnalda para coronar a nuestros antepasados". Ta urten genduen handik. Nik neuken erropa berde bat, ta petxerie, beran kuellue zeuken zurixe, eta eukezan zerak... "cerezas".

-Kerixak.

-Haretzek zertute. "Y era, pues, rojo, blanco y verde". Eta hareaz ikusi niñunien batek orratza sartu osten, baiña nik kasoik be ez. Urten gendunien, zelaire heldu giñenien, ia akordetan banaz: "Emakumes de Markina, todas unidas formaremos un grupo bueno que podamos gritar: Gora Euskadi Askatuta!". Hori zelaixen esan genduen. Ta han batenbatek: "Oye, no hables así alto". Esan notsen: "Bueno, Batzokikue zara ala billurtixe zara? Ba, etxa!" Billurrik ez da euki biher. Arpeire esan biher dabe /bidabe/ gauzak. Arpeire esateko billurrik ez da euki biher.

16. Jolasak

- **Erref:** MAR-013/010
- **Iraupena:** 0:01:00. **Hasi:** 00:12:00. **Bukatu:** 00:13:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Gerrak erditik ebaki zuen emakumea dela dio, jostun ona izango litzatekeelako. Umetan ezkutaketan, diabolarekin, aponekin, ziri-zirike... aritzen ziren. Neskak neskekin ibiltzen ziren.</p>

Transkripzioa

-Ni naz neska bat gerriek erdi-erdittik ebagi niñuena. Ze ni izengo nintzen jostun ona eta esku bihera asko gustau jatena. Gero, ba, beste gauzaik ez geunken eta umetan ibiltten giñen ezkutuke ta. Zeuek be ibiliko ziñen ezkutuke. Gero diabolue. Zelaixen diabolue zeñiek goraua bota. Aponak, aponakin be bai. Xiri-xirike be bai, orratzakin. Ba, gauza polittek, ta dana

galdu da, dana galdu da.
-Eta hor, neskakin edo mutillekin?
-Ez, neskak neskakin. Bai.

17. Abesti bidez ikasi; esku-beharrak

- **Erref:** MAR-013/013
- **Iraupena:** 0:01:22. **Hasi:** 00:15:13. **Bukatu:** 00:16:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

<p>Eskolara sartzeko abestu egiten zuten, baina ez politika-kantarik. Abesti bidez ikasten zituzten eduki asko. Lezioa ikasi ostean maistrari erakusten zieten badakitela. Arratsaldetan esku-beharrak egiten zituzten.</p>

Transkripzioa

-Eta eskolan zertzuk ikesten zenduezan?
-Ba, sartzen giñen goxien ta kantau.
-Zer?
-Ez naz akordetan, porke "Cara al sol" era de más tarde.
-Bai, zu Primo de Riveragaz ibili ziñen eskolan...
-Bai, baiñe politika kantaik ez zan kantetan. "Los puntos cardinales así... son: oeste, suroeste y norte septentrión". Hoixe dauket goguen. Holantxeik kantetan genduzen, ba, gauzak, eta ikesi. Gero ikesten genduen leziñoie, ta gero juten giñen maistraria, ta han maistriai... berak hartzen oskun / hartzokun/ eta tipi-tapa, tipi-tapa, esaten geuntsen eta, bueno, "buena nota". Ta arratsaldetan esku bihera, josten. Lehen eitten zan, obligaziñoie lantxeik izeten zan eskoletan, zer bat eittie, kuadro bat eittie, biherrakin, punto de cruz y todo eso.

18. 'Zurtasun-gogoa' eskola-liburua

- **Erref:** MAR-013/015
- **Iraupena:** 0:01:29. **Hasi:** 00:17:46. **Bukatu:** 00:19:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Ikasgaiak eta ikasmateriala

Laburpena:

<p>Eskolan banketxeak argitaratutako Zurtasun-gogoa liburua zuten. Liburua gozoa zela dio. Eskolako arbel txikia etxera eramaten zuten etxeko lanak egiteko.</p>

Transkripzioa

-Eta libururik edo euki zenduen?
-Liburue geunken guk, diktadurie pasaute gero, edo izen leixen diktadura denporan, Caja de Ahorros-ek ataten eban: "Zurtasun-Gogoa o Espíritu de Economía". Ta harek obligaziñoiz irakurri biher izeten genduzen eskolan.
-Zurtasun gogoa?

-Zurtasun-gogo. Zuhurtasune... Un poquito de... zuhurre izen biher da / bide/.

-Zer zan, leidutekoa?

-Liburu gozue, Caja de Ahorros-ek atata, ta eskoletan emoten zittuezan.

-Caja de Ahorros Vizcaina?

-Bai! Ta bueno, ba...

-Eta gero ze beste material? Pizarrie edo...?

-Bai, pizarrie be bai. Hori etxera eruten genduen, pizarrie, gauzak eitteko. Han zertzen genduen: "Cuatro por dos, veinte. Cuatro por dos veinte"...

-"Ocho" barik "veinte".

-Baiña bueno... Y de veinte van tres, también solíamos decir".

19. Esku garbia

- **Erref:** MAR-013/018
- **Iraupena:** 0:03:06. **Hasi:** 00:21:34. **Bukatu:** 00:24:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Lanbideak » Negozioak, dendak

Laburpena:

<p>Eskola utzi zuenean, oraindik Primo de Riveraren diktadura zen. Okerra kaleko janari-denda batean hasi zen lanean. Etxean argi utzi zioten hasieratik esku garbikoa izan behar zela, dirurik ezin zela hartu.</p>

Transkripzioa

-Hamaika urtegaz itxi zendun eskolie?

-Hamaika urtegaz eskolie itxi neban.

-Hondioño diktadurie zan. Primo de Riveran diktadurie...

-Bai. Eta hantxe, krixeda. Ta gaiñera papel ona eitten, e! Ze amak beti esaten osten /esatosten/: "Kasilde, kajan dirue egoten da. Ez pentsau gero hari diruai ikutzeik, e!" "Ama, ezetz ba". Ta juten zani, nire uzaba-andrian gizona zan etxe bateko administradorie, [Arizaganeko] administradorie. Ta hara juten zien, ba, udan eurek, uzabak, hona etorteko, ba, juten zan andrie, neskak, andrak garbitza juten zienien. Ta esaten notsen: "Erramona, itxi kontaute. Pezetatan, itxi hogeta bost pezeta, eta kuartuek be kontau -kuartue zan calderilla- eta ia zenbat jenero saldu doten". Eta ipintzen osten /ipintzosten/ ta etorten zani kontetan genduzen ta: "Zu, gauza asko saldu dozuz, e? Daz zazpi pezeta gehixa". Bueno, hori ointxe esaten doten gauzie da, ezta? Eta zera, "Kuartuetan be bada gehixa". Eta umiei poza emoten otsen /emototsen/. Ta esan notsen: "Ama, nik ez dot sekule iñon diruik edo iñon gauzaik hartuko, ze Erramonak izten dau han kaja haundi baten, goittik ekarten daben dirue". Ta ama ein zan estutu. Jun zan denda, esan otsen ze: "Erramona, umiek esan doste /esaoste/ berak dakixen lekuen izten dozule dirue". "Bai, baiñe zure neskaturiek hondioño ez dau ezebe ikutu. Ez ha zaintzen nauelako, baiñe bai norberak jakitten dau, ba, ene, lau pezeta itxi dittuaz /itxittuaz/, edo hogepe pezeta itxi dittuaz. Ez, esku garbikue da". Oin, bost pezeta saltzen baziñuzen, gailletatxu bat obligaziñoie lantxeik izeten zan emotia. Ta hak latie zabaltzen ebanien, gailleta zati bat baeuen, ha ahora sartu barik ezin itxi. Ta ha pozik ikusten eban, ze niri jaten emoteko afana eukitten eban harek andriek eta. Ez, horretan, Jaungoikuai eskerrak, aittek esaten eban sekule iñor ez jakuela /etxakuela/ jun, ez sagar lapurretan, ez diru lapurretaik gitxia.

-Ze denda zan?
-"Comercio de comestibles". Jateko kontue.
-Izenik edo euki eban?
-Erramonanekue, bai.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-02-12

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com